

УДК 332.14

Сімків Л. Є.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Запропоновано концептуальну модель формування регіональної економічної політики. Визначено стратегічні цілі політики в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів. Обґрунтовано пріоритетні напрями розвитку міських (урбанізованих), сільських, гірських територій.

Ключові слова: регіональна економічна політика, концептуальна модель, стратегічні цілі, ендogenous потенціал, децентралізація, «точки зростання».

Постановка проблеми. Поглиблення міжрегіональних та внутрішньорегіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку зумовлюють необхідність змін у підходах до розроблення та реалізації регіональної економічної політики. Важливим моментом є те, що цей процес повинен базуватися на подальшій децентралізації влади і розширенні повноважень органів влади на місцях для забезпечення принципу субсидіарності, узгодження повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розроблення теоретико-методологічних засад, науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо формування та вдосконалення регіональної економічної політики є предметом наукових досліджень багатьох українських учених. Вагомий внесок у вивчення даної проблематики зробили такі провідні науковці, як З. Варналій, В. Геєць, Б. Данилишин, М. Долішній, Я. Жаліло, А. Мельник, А. Мокій, І. Сторонянська, С. Шульц та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак зростаюча складність проблем, які вирішує сучасна держава, і розширення кола учасників, які беруть участь у формуванні та реалізації регіональної економічної політики в умовах здійснення реформи адміністративно-фінансової децентралізації, об'єктивно вимагають модернізації її механізмів, які дали б змогу забезпечити висхідну динаміку економічного розвитку на регіональному та місцевому рівнях, перетворити регіональні відмінності у нові можливості для соціально-економічного розвитку держави та її регіонів. Актуальним залишається питання обґрунтування цільових орієнтирів та стратегічних пріоритетів цієї політики в контексті детермінант економічного зростання.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розроблення концептуальної моделі формування регіональної економічної політики, спрямованої на досягнення таких стратегічних пріоритетів регіонального розвитку: нарощення внутрішнього потенціалу соціально-економічного розвитку регіонів та ефективне використання конкурентних переваг територій; забезпечення якості економічного зростання регіонів за рахунок формування «точок зростання» та створення умов для дифузії цих процесів на периферійні території; вдосконалення організаційно-економічного забезпечення просторово-економічних трансформацій у розрізі різних типів територій (міських, сільських, гірських тощо).

Виклад основного матеріалу. З огляду на це, сучасні підходи до формування та реалізації регіональної економічної політики повинні сприяти:

розкриттю потенціалу розвитку регіонів на засадах децентралізації та реалізації внутрішнього потенціалу економічного зростання (саморозвиток, ендogenous орієнтований розвиток); удосконаленню міжбюджетних відносин; розширенню повноважень органів місцевого самоврядування; запобіганню зростанню диспропорцій регіонального розвитку (рис. 1).

Виявлені проблеми та особливості реалізації регіональної економічної політики, а також наявні виклики, які істотно впливають на процеси розвитку регіонів України, дають змогу констатувати, що кінцевою метою нової регіональної економічної політики є забезпечення розумного, сталого та інклюзивного зростання і поліпшення соціальних стандартів життя населення.

Важливим аспектом, який повинен бути врахований під час обґрунтування концептуальних засад регіональної економічної політики, є забезпечення збалансованого розвитку, який може бути досягнутий шляхом формування регіональних систем, спроможних до саморозвитку, тобто здатних реалізувати свої функції шляхом ефективного використання ендogenous потенціалу розвитку. Основними критеріями ендogenous орієнтованої моделі соціально-економічного розвитку регіонів виступають фінансова самодостатність, самоорганізованість, самоуправління та спроможність формувати конкурентні переваги.

Відповідно до визначеної мети, пріоритетними напрямками регіональної економічної політики повинні стати [1, с. 19]:

- нарощення внутрішнього потенціалу соціально-економічного розвитку регіонів та використання конкурентних переваг територій;
- створення стимулів до формування на регіональному рівні економічних «точок зростання» та посилення їхніх взаємозв'язків із периферією;
- організаційно-економічне забезпечення економічного зростання територій (міських (урбанізованих), сільських, гірських тощо).

Пріоритети регіональної економічної політики виражаються в економічно обґрунтованих цілях і завданнях, здатних вирішувати важливі соціально-економічні проблеми в регіонах. Реалізація зазначених пріоритетів покликана створити необхідні умови для подальшого цілеспрямованого розвитку територій.

При цьому для уникнення ризиків важливим моментом, який повинен бути врахований, є відповідність цілей регіональної економічної політики цілям, які визначені в державних стратегічних документах, таких як Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 р., регіональні та місцеві стратегії соціально-економічного розвитку.

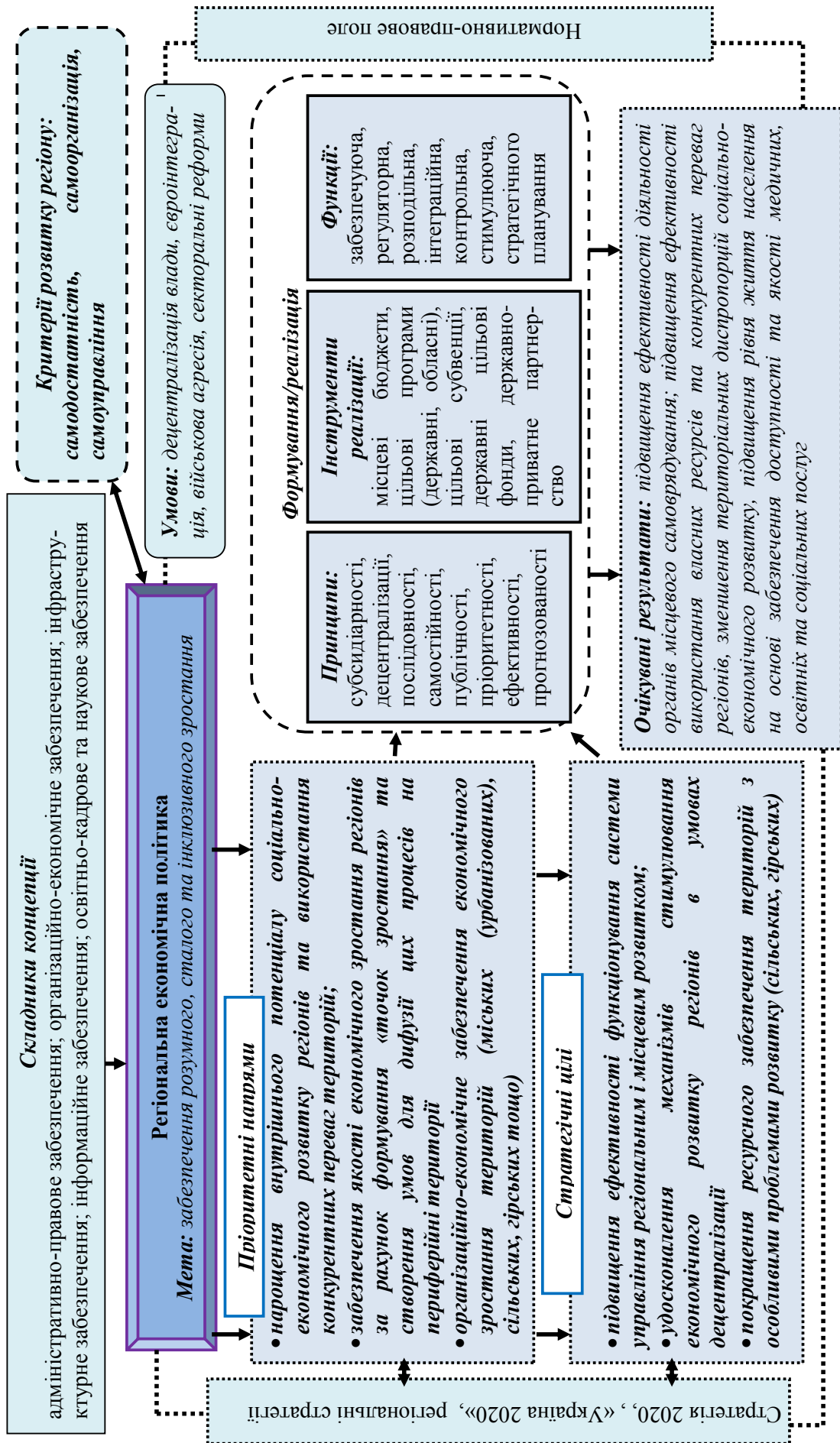

Рис. 1. Концептуальна модель формування регіональної економічної політики

Джерело: побудовано автором

Таким чином, пропонується стратегічними цілями регіональної економічної політики на середньострокову перспективу визначити такі:

– Стратегічна ціль 1: підвищення ефективності функціонування системи управління регіональним та місцевим розвитком.

– Стратегічна ціль 2: удосконалення механізмів стимулювання економічного розвитку регіонів в умовах децентралізації.

– Стратегічна ціль 3: поліпшення ресурсного забезпечення територій з особливими проблемами розвитку (сільських, гірських тощо).

Сутність регіональної економічної політики значною мірою відображається у її функціях, основними з яких є забезпечуюча, регуляторна, розподільна, інтеграційна, контрольна, стимулююча і функція стратегічного планування.

Реалізація вказаних функцій дасть змогу створити основу оптимального використання наявних у регіоні ресурсів на потреби примноження потенціалу розвитку та надання стимулів до якісного економічного зростання як в окремому регіоні, так і в країні загалом.

Ефективність регіональної економічної політики знаходиться в прямій залежності і від правильності вибору стратегічних цілей та обґрунтованості документів, які визначають стратегічні засади розвитку країни та її регіонів і повинні бути орієнтовані на раціональне використання внутрішнього потенціалу території та її конкурентних переваг, максимальне залучення інновацій та створення стимулів до економічного зростання.

Як свідчить практика, у сучасних умовах вплив чинників зовнішнього середовища на функціонування регіонів пов'язаний із низкою ризиків і загроз. При цьому державні регулятори економіки реагують із запізненням і часто через дефіцит фінансування виявляються неспроможними надати повноцінну підтримку регіонам. Це призводить до того, що замість очікуваного зростання посилюється диспропорційність у розвитку регіонів, знижується якість життя населення і збільшується соціальна напруга в суспільстві. Ситуація особливо загострилася з посиленням військової загрози агресивного зовнішнього середовища.

У системі елементів інституційного забезпечення регіональної економічної політики вагомим значення відводиться регіональним стратегіям розвитку, які за своєю сутністю є стратегічними планами розвитку регіону і зорієнтовані на врахування регіональної специфіки та середовища розвитку, використання конкурентних переваг території та надання стимулів до економічного зростання. Вони визначають цілі, завдання, пріоритети, напрями соціально-економічного розвитку регіонів на середньостроковий та довгостроковий періоди і тим самим окреслюють орієнтири реформування регіональних економічних систем.

Однак пріоритети стратегічного розвитку регіонів не завжди узгоджені з державними, секторальними, галузевими пріоритетами, відображеними в Державній стратегії регіонального розвитку, тому для забезпечення ефективності реалізації національної та регіональних стратегій уважаємо за необхідне сприяти: налагодженню конструктивної взаємодії між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади у розробленні, реалізації, оновленні регіональних стратегій; дієвості державних і регіональних цільових програм як організаційно-управлінських важелів реалізації стратегій розвитку для усунення їх функціональ-

ного дублювання і забезпечення належного фінансування; активізації нових важелів та механізмів реалізації регіональних стратегій, таких як державно-приватне партнерство, нові просторові форми організації економічної діяльності (кластери, технополіси, індустріальні парки та ін.), проекти транскордонного співробітництва; диверсифікації джерел фінансування реалізації стратегій за рахунок залучення бюджетних та позабюджетних надходжень, інвестиційних коштів, благодійних внесків тощо; ефективного використанню науково-освітнього, інтелектуального потенціалу регіону і країни [2, с. 84].

Створення належних умов для реалізації завдань регіональної економічної політики, вирішення складних проблем територіального розвитку можливі за умови постійної підтримки такого стану інституційного середовища, яке б давало змогу узгоджувати інтереси територіальних громад регіону, суб'єктів господарювання, держави, сприяти демонополізації влади. Важлива роль у формуванні системи інституційного забезпечення регіонального розвитку, крім органів державної влади й органів місцевого самоврядування, повинна належати бізнесовим структурам та громадським організаціям.

Основною особливістю формування регіональної політики в Україні на сучасному етапі залишається її акцент на децентралізацію влади, необхідність забезпечення дієвого місцевого самоврядування та вдосконалення політики розвитку міських (урбанізованих), сільських, гірських територій, які пов'язані інтенсивними економічними, виробничими, комунально-побутовими, трудовими, культурними, рекреаційними та природоохоронними зв'язками. Вирішення проблем просторового розвитку передбачає проведення комплексу організаційно-економічних заходів на рівні державних, регіональних органів управління та органів місцевого самоврядування, результатом реалізації яких стане розв'язання низки різнопланових проблем.

Ефективність соціально-економічного розвитку країни та її регіонів залежить від рівня розвитку міст як центрів економічного зростання регіонів та держави, центрів концентрації економічного, інноваційного, наукового, інфраструктурного, культурного й інформаційного потенціалу. У цьому разі йдеться про обласні центри, які виконують цілу низку функцій (як міських, так і тих, що виходять за межі міської юрисдикції). Проте далеко не всі міста в регіоні є потужними центрами економічної активності, навколо яких сформувалася високоурбанізована, індустріально розвинена прилегла зона. Натомість існує значна кількість середніх та малих міст, які за темпами розвитку належать до депресивних, залежних від функціонування одного-двох потужних виробничих підприємств, розміщених на їх території. Це призводить до зростання внутрішніх диспропорцій у рівнях соціально-економічного розвитку й умов життя населення в регіональному центрі та на периферії, нераціональних маятникових міграцій, монопольного зростання вартості землі і природних ресурсів, загострення екологічної ситуації.

Таким чином, політика розвитку міських територій, маючи на меті забезпечити підвищення конкурентоздатності регіону, повинна:

– стимулювати розвиток малих міст і селищ міського типу;

– оптимізувати систему розподілу праці на основі диверсифікації економіки і спеціалізації;

– створити цілісну систему підтримки малого та середнього підприємництва шляхом реалізації відповідних регіональних програм, продовження політики спрощення умов ведення бізнесу;

– сприяти застосуванню механізмів публічно-приватного партнерства, міжмуніципального співробітництва, корпоративної соціальної відповідальності та ін. для вдосконалення транспортної інфраструктури, комплексного розвитку землекористування територій тощо;

– сприяти розробленню національних соціальних стандартів якості життя населення для надання більших можливостей жителям різних населених пунктів регіону (а не тільки великих міст) рівного доступу до трудових, медичних, освітніх, торгових, культурних центрів за рахунок розвитку освітньої, соціальної, торгово-розважальної, туристичної інфраструктури тощо;

– забезпечити збалансування впливу агломераційних процесів на розвиток територій регіону шляхом налагодження співробітництва територіальних громад великих міст та прилеглих територій за умов урахування їхніх інтересів.

Загострення соціально-економічних проблем характерне і для сільських територій, які характеризуються невисоким рівнем якості життя та соціальної забезпеченості населення. Це зумовлено низьким рівнем розвитку дорожньо-транспортної, житлово-комунальної, комунікаційної та соціальної інфраструктури, недостатньою забезпеченістю населення об'єктами торгівлі та споживчих послуг, нерозвиненістю мережі інституцій, які надають соціальні послуги. Недостатня ефективність використання соціально-економічного потенціалу, застарілі методи господарювання, низький рівень розвитку підприємництва та ділової інфраструктури продовжують гальмувати процеси модернізації економіки сільських територій.

Ефективний розвиток сільських територій значною мірою залежить від рівня їхньої фінансової автономності, що дасть можливість сільським громадам розпоряджатися на власний розсуд бюджетними коштами, акумульованими на їхніх територіях. Для забезпечення фінансової спроможності сільських громад необхідно визначити податкову базу, надходження від якої допоможуть забезпечити виконання власних повноважень, призвести до економічно обґрунтованих норм рентні платежі, а також упорядкувати пільги щодо використання природних благ (земельних, водних, мінеральних), які належать територіальним громадам, запровадити механізм капіталізації природних ресурсів на місцевому рівні, що стане дієвим важелем для залучення інвестиційних ресурсів [3, с. 138].

Таким чином, пріоритетними напрямами розвитку сільських територій є:

– підвищення якості життя сільського населення шляхом оптимізації мереж закладів соціальної інфраструктури в умовах реалізації секторальних реформ, розбудови житлово-комунальної та комунікаційної інфраструктури, у т. ч. модернізації мережі автомобільних доріг і шляхів сполучення, розбудови інженерної та інформаційної інфраструктури, поліпшення рівня забезпеченості населення закладами торгівлі і споживчих послуг;

– розвиток аграрного сектору економіки шляхом забезпечення пріоритетності державного сприяння розвитку фермерського та сімейного типу господарювання, сприяння створенню нових робочих місць у несільськогосподарських видах

діяльності і надання більш широких можливостей для працевлаштування молоді;

– сприяння розширенню фінансових можливостей територіальних громад у частині залучення та ефективного використання бюджетних коштів, коштів міжнародних донорських організацій, підприємців, благодійників та інших зацікавлених інституцій;

– створення умов для поліпшення кадрового забезпечення малого та середнього підприємництва з використанням факторних конкурентних переваг та природно-ресурсного потенціалу (розвиток «зеленої» економіки, сільських садіб, народних промислів, використання традицій, народної творчості);

– забезпечення села шляхом задоволення потреб у фахівцях та робітничих кадрах для аграрного сектору економіки, органів місцевого самоврядування та закладів соціальної інфраструктури.

У процесі децентралізації влади загострюється дискусія й щодо вдосконалення системи управління гірськими територіями, які мають усі ознаки проблемних територій. З одного боку, вони володіють рідкісними природними багатствами, унікальними екологічними об'єктами, рекреаційними та цілющими бальнеологічними ресурсами, а з іншого – характеризуються низькою інтенсивністю господарської діяльності, слабо диверсифікованою структурою господарства, недостатнім науково-технічним потенціалом, низьким рівнем розвитку соціальної сфери, обмеженими перспективами для зростання. Високий рівень безробіття, трудова міграція, процеси депопуляції населення є свідченням депресивного стану гірських територій. Окрім того, існує ціла низка екологічних проблем, пов'язаних зі значним зменшенням лісистості та неоптимальною структурою ландшафтів, високою паводковою небезпекою, ерозією земель, забрудненням водою, нагромадженням побутових і промислових відходів тощо, тому визначення заходів щодо вирішення характерних для цих територій проблем є одним із пріоритетних завдань регіональної політики.

Пріоритетними напрямами розвитку гірських територій для подолання їх економічної депресивності мають бути:

– створення розвинутої інфраструктури гірських територій, що сприятиме підвищенню доступності віддалених територій та активізації використання їх ресурсів;

– сприяння розвитку традиційних і найперспективніших для цих територій видів господарської діяльності (лісівництва, гірського сільського господарства, рекреаційно-туристичної сфери, екологічно сумісних видів промислової діяльності, включаючи переробку місцевих сировинних ресурсів, розвиток альтернативної енергетики);

– підвищення стандартів соціального забезпечення та поліпшення умов життя населення гірських територій шляхом відновлення та розвитку об'єктів соціальної інфраструктури (закладів дошкільного виховання, освіти, медичного обслуговування тощо) та об'єктів комунального господарства (водопостачання, каналізації, а також збирання, зберігання та переробки відходів);

– збереження та популяризація автентичної етнокультурної спадщини корінного населення та розвиток традиційних ремесел;

– забезпечення охорони довкілля і техногенно-екологічної безпеки гірських територій.

Висновки і пропозиції. Вказані пріоритети мають стати складниками стратегічних орієнтирів Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р., Стратегії сталого розвитку «Україна – 2030», регіональних стратегій соціально-економічного розвитку. Їх реалізація вимагає запровадження нових механізмів державної регіональної політики та секторальних політик, що сприятимуть активізації ділової активності в

регіонах, раціональному використанню внутрішнього потенціалу територій, поліпшенню соціального забезпечення населення, фінансовій спроможності територіальних громад, які сьогодні в умовах проведення реформи адміністративно-фінансової децентралізації повинні стати повноцінними суб'єктами ринкових, соціальних, економічних та політичних відносин і сформувати сучасний каркас адміністративно-територіального устрою країни.

Список використаних джерел:

1. Сімків Л.С. Регіональна економічна політика в умовах диспропорційності економічного зростання : автореф. дис. ... док. екон. наук : 08.00.05. Івано-Франківськ, 2019. 39 с.
2. Сімків Л.С. Регіональна економічна політика: чинники формування, пріоритети та механізми реалізації : монографія. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2018. 380 с.
3. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» ; наук. ред. В.С. Кравців. Львів, 2016. 218 с.

Сімків Л. С.

Івано-Франковский национальный технический университет нефти и газа

КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Резюме

Предложена концептуальная модель формирования региональной экономической политики. Определены стратегические цели политики в обеспечении социально-экономического развития регионов. Обоснованы приоритетные направления развития городских (урбанизированных), сельских, горных территорий.

Ключевые слова: региональная экономическая политика, концептуальная модель, стратегические цели, эндогенный потенциал, децентрализация, «точки роста».

Simkiv L. Ye.

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

CONCEPTUAL MODEL FOR REGIONAL ECONOMIC POLICY FORMATION IN MODERN CONDITIONS

Summary

The conceptual model of the formation of regional economic policy is proposed. The strategic goals of the policy in providing social and economic development of the regions are determined. The priority directions of development of urban (urbanized), rural, mountainous territories are substantiated.

Keywords: regional economic policy, conceptual model, strategic goals, endogenous potential, decentralization, «growth zones».